

ARTICOLE

DISCURSUL JURIDIC. O INTRODUCERE. (I)

DOI: 10.24193/SUBBIur.65(2020).3.3
Data publicării online: 09.03.2021

Paul VASILESCU*

Concis. Cercetarea legilor ca resursă formală de norme juridice pare incompletă dacă nu subliniem rolul și funcția textului scris despre drept. Juridicul devine prea vast când discutăm despre drept, fără atribut, nici obiect. Două tipuri de texte (de-drept și cel despre-drept) compun un discurs aparte, pe care ne propunem să-l înțelegem, ca să vedem dacă există drept ori doar un-anumit-drept. Cum se creează din cuvinte dreptul indefinit și cum e explicat el cu tentă, asta ne privește în paginile de foileton juridic început acum.

Cuvinte cheie: doctrină; interpretare; metadiscurs juridic; normă juridică; regulă; text-de-drept; texte-despre-drept; textualism.

---

* Facultatea de drept a Universității Babeș-Bolyai din Cluj, paul.vasilescu@law.ubb.cluj.ro

THE LEGAL DISCOURSE. 0(NE)
INTRODUCTION. (I)

Abstract. Researching the law, as a formal source of legal norms, seems incomplete without portraying the role and function of the discourse about the law itself. Two kinds of texts: the one of the law and another, about-the-law, compose a peculiar discourse (textual or not). We analyse this discourse to know if the law exists by itself, or if it exists only as some kind of law, adjectivated and described.

Keywords: legal doctrine, interpretation, metadiscourse, legal norm, rule, legal text, law, textualism.

LE DISCOURS JURIDIQUE. (NULLE)
INTRODUCTION (I)

Bref. Personne n'ose réellement aujourd'hui séparer la source formelle de la loi du droit ; un supplément textuel du-droit surplombe le discours juridique – le texte-du-droit. Le juridique paraît trop inexact dès que l'on en parle génériquement, sans attribut ni objet, les deux manquant du vocable droit. Les deux sortes de textes juridiques (de-droit et celui du-droit) composent un discours (textuel ou pas) que l'on regarde à des fins compréhensibles, pour finalement pouvoir en déduire s'il y a un droit en soi ou bien uniquement un droit adjectivé – le droit-à-quelque-chose.

Mots-clés: doctrine; interprétation; métadiscours; norme juridique; règle; texte-de-droit; texte-du-droit; textualisme.

„Discursul despre drept poate fi despre justiție și imperative morale categorice, despre redistribuire și consecințe economice, despre instituții democratice și funcționarea lor; însă trebuie să recunoaștem că, oricât de diverse ar fi meta-teoriile care ar încerca să-i justifice existența și să-l încadreze sub aspect conceptual, fundamental, dreptul este un fenomen de interpretare a textelor¹.” Punct ochit. Succint, s-ar putea conchide că discursul juridic este unul despre orice decidem că ne interesează în drept, la momentul de început al discuției. Există apoi și un mare avantaj, desprins din plenipotențialitatea iluzorie a juridicului – ni se permite să ne referim la drept în general. Mai apoi, căutând concretul, ne surprindem că analizăm o categorie al cărui conținut îl construim doar în măsura în care vorbim despre ea. Dreptul ni se lămurește prin discursul despre sine. Ar fi poate primul dintre motivele pentru care recurgem la interpretare. Următoarea rațiune a căutării ajutorului interpretativ se ascunde în substanța textuală a dreptului aplicabil. Care drept? Sunt mult prea multe viziuni despre ceea ce ar fi dreptul în general, ca să mai putem afla ce este el de-adevăratelea. Sunt prea multe texte-de-drept de citit ca să nu fim forțați să le ignorăm.

Despre. Acesta ar fi pivotul lexical care ar permite ca dinamica discursului juridic să prindă o elongație excentrică. Despre drept se poate spune infinit de multe, în orice registru. Despre dreptul succesoral sau dreptul administrativ, se pot spune mai puține, iar despre dreptul de abitație al soțului supraviețuitor sau gestiunea delegată infinit mai puține. Cu cât privești mai adânc într-un anumit text-de-drept, cu atâta el îți spune mai puțin, mai nimic. Dacă dreptul îl condensezi la o normă juridică aplicabilă acum, discursul *despre* se chircește și mai mult. Pentru anumite materii juridice, dreptul se

---

¹ A. MERCESCU – *Drept-Interpretare in R. BERCEA, A. MERCESCU – O scurtă introducere în drept*, Humanitas, București, 2018, p. 82.

reduce la unele propoziții legale, cristalizate în norma care îl poartă și promite. Dacă dreptul ar fi (numai) norma juridică, atunci discursul juridic s-ar înfățișa lapidar; norma e însuși textul-de-drept, libertatea de interpretare fiind textual limitată. Frecvent, însuși obiectul textului de lege impune o restrângere a interpretării textualiste – ce s-ar putea discuta atât de abundent despre redevența concesionarului ori funcțiile primarului? Cu cât e mai concret-tehnic un text-de-drept, cu atât interpretarea sa e mai textuală? Concretețea obiectului textual conține semantica în drept.

„În sensul prezentului cod, prin uzanțe se înțelege obiceiul (cutuma) și uzurile profesionale”. Iată un text *de lege*²! Cât se poate discuta *despre* el? Și ce? Justifică acest text-de-drept un efort analitic dincolo de descriptiv? Tehnic și concret, a discuta *despre* textul anterior reprodus ar fi să definești, să explici și să exemplifici cutumele și uzurile. Majoritatea textelor constructoare de drept sunt platitudini; ele exprimă reguli sociale, nu sisteme ontologice. Textul-de-drept este plat; el trebuie extras și expeditat în alte dimensiuni. Un text *de lege lata* constituie în sine un discurs *despre* care se poate construi un alt discurs sau text-despre-drept. Ultima specie de discurs poate fi extinsă, sagace și foarte savantă, rămânând totuși exterioară textului *de lege*, și tot unidimensională. Confuzia dintre cele două feluri de texte (/discursuri) ar trebui evitată și fiindcă au efecte și rațiuni diferite. Unul dintre aceste texte există ca obiect al celuilalt. Ambele ne zidesc discursul juridic, iar de-a lungul evurilor, a fost câteodată mai important și mai interesant ce s-a spus despre drept decât textul-de-drept însuși, cel care a iscat discursul *despre*.

În definitiv, am amintit ceva elementar – de ce să confundăm litera legii cu textul despre lege. Dacă distincția e validă, următoarea chestiune ar fi

---

² Art. 1 alin. (6) C.civ.

cum se face că interpretarea dreptului premerge frecvent confecționării sale. Altfel spus, de ce obiectul textual este asimilat de reflexia sa? Pentru că dreptul le-ar cuprinde pe amândouă? În caz afirmativ, am plăti din nou tribut indefinitului inițial. S-ar credita din nou ideea că dreptul ar fi ubicuu și indefinit egal cu sine oricând – lege, normă, doctrine. Interpretarea normei de drept poate fi necesară, e salvarea și groparul textului-de-drept. Producția unui discurs privind (la) un text de lege anume nu este neapărat un exercițiu intelectual inocent. De cele mai multe ori avem de-a face cu unul aplicativ și orientat de descoperirea unui anumit sens, util cauzei. Sensul dreptului astfel dezvăluit ține loc de regulă, aplicându-se. Cât din textul interpretativ este normă și cât este discurs despre normă? Există o limită a interpretării? Dincolo de varii răspunsuri, pare real-juridic riscul ca discursul despre normă să se substituie normei (în sine); un text egal un text. Cel puțin două idei-consecințe ar fi de semnalat.

Prima se referă la dreptul indefinit. Acesta ajunge să cuprindă discursiv atât textul normei cât și textul despre regulă, ultimul dând un anumit sens regulii, cel aplicabil. Vortexul discursiv atrage întregul, dreptul redevine totul – lege și interpretare, fond și formă, mijloc și scop, discurs și metadiscurs juridic. Non-echivocul e livrat numai dacă reușim să tranșăm static, didactic și secvențial limita dintre diferitele specii de discurs și texte juridice; interesantă fiind aici deosebirea între textul-de-drept și textul-despre-drept. Imperativul dezambiguizării ar fi practic. Aplicarea regulii juridice are nevoie de un sens *in actu*; norma fiind una de comportament, iar acesta trebuie orientat, dirijat, mai degrabă către ceea ce lămurește discursul despre normă decât către ceea ce cuprinde textul acesteia. Explicarea sensului normei e interpretarea, iar miza nu este pur textualistă și intelectuală, ci

utilitară și de acțiune socială – ne vom comporta cum ni se explică că ar trebui să o facem.

Autoreferențialul discursiv al dreptului rămâne încă vizibil. Deși de natură textuală, el reușește totuși să scape strânsorii sale discursive; dreptul evadând eficient în viața oamenilor, căci el nu este o teorie, ci o acțiune. Rațiunea pragmatică a textului-de-drept unește capetele desprinse ale cercului juridic; discurs-acțiune. Explicând un text juridic cu ajutorul altuia, ne concentrăm pe cel ce clarifică sensul primului, cu urmarea practică să punem în operă textul legii în direcția hotărâtă în textul-despre-drept. Prima acțiune promisă și permisă de drept ar fi, deci, să înțelegem textul dreptului, însă dreptul *in actu* ni se poate înfățișa tot ca (un) text, cel despre sensurile dreptului aplicat. Pilde ne stau deciziile judiciare, hotărârile administrative ori cele constituționale; toate acestea sunt îndrituite să lămurească dreptul, să-l spună, să-l supună, să-l aplice. La fel se petrece cu fiecare dintre noi, atunci când luăm o decizie juridică – acționăm în considerarea sensului pe care îl credem comun și propriu textului-de-drept (dat); suntem acum dotați cu un discurs explicativ, prins sau nu într-un text (anume). Rezultă aproape sigur că aplicarea dreptului are nevoie de un sens al acțiunii, indicat de ceea ce înțelegem (din drept) la momentul acțiunii. Semantica normei se detașează de textul-de-drept și se imprimă în textura acțiunii sociale. Deci, nu totul ar fi chiar text, dar totul începe de la unul, de fiecare dată altul, în funcție de interes. Texte juridice fondatoare. Dacă există, vor fi ele de-drept sau despre-drept?

Autoreferențialitatea dreptului și cuprinderea juridică simultană a celor două specii de text (-de-drept și cel -despre) potențează inflația substanțială a dreptului indefinit. Nu e vorba de cantitatea de texte-de-drept (sau -despre), ci de adăugarea de sensuri la menirea dreptului acceptat ca

ansamblu (sau sumă) nedefinită de reguli juridice. Cuprinzând și partea de text-despre-drept, discursul juridic își poate promite și permite orice astăzi. Își permite îndoit ceea ce își refuza atunci când dreptul nu era decât un text oarecare. Dublul-de-drept reprezintă cuprinderea discursivă atât în textul *de lege lata*, cât și în trena sa textual-explicativă, a sensurilor lumii, a imperativelor sale urgente (sociale și economice; individuale și generice). Astfel se vede lumea noastră de-drept mărită – o lume de soluții juridice găsite pentru oricâte probleme ar exista. Textul care augmentează de-drept realitatea, corectând îndoit lumea, ne invită în bula discursivă a juridicului, unde se aglutinează dreptul și explicația sa. Ultima include rațiunea și sensul normei de-drept. Situația nu e tocmai un eveniment (cultural) nou, din moment ce ordinea lucrurilor era demult dată pe mâna (discursului) dreptului. Pare-se că totul a început din ziua în care ni se lămurea că dreptul e fracție a logosului, dacă nu chiar întruparea lui socială. Drept divin și drept pozitiv. Două specii de discurs, etalate ca exemple, care întemeiază lucrurile juridice – cuprinse în ordini generice atât de diferite, folosind însă același instrument discursiv principal: textul-de și textul-despre (-drept). Fiecare dintre cele două sisteme explicative are rațiunea și vocația să furnizeze infinite sensuri și temeuri juridice, pentru aceleași provocări inexplicabile *de facto*. Faptele ori obiectele sunt similar-identice, explicațiilor lor juridice se pot vădi însă contradictorii.

A doua idee ar pune accentul pe sursa-de-drept, datorată tot autoreferențialității discursului juridic. Se deschide o discuție ce se încheie într-o aporie: este doctrina sursă de drept? Căutătoare de sensuri, expuse pe diferite paliere și uneori *pro domo*, doctrina juridică are trufia profesională aproape legitimată de a stabili ea textului-de-drept sensurile irefutabile. Că respectivele sensuri doctrinale sunt cel mai frecvent ignorate cotidian de

juriști, de practică, nu importă, pentru că aici nu interesează efectivitatea doctrinei, ci doar semnalarea funcției sale narativ-interpretative. Doctrina e o mașinărie discursivă; fără monopol, ea produce autorizat textul-despre-lege, iar importanța ei atârnă cel puțin în cantitatea de texte. Despre calitate nu se vorbește la paușal și, în plus, ea ar implica și o judecată de valoare, ocolită ca metodă de când s-a desființat cenzura. Textele doctrinale, adică cele produse de doctrinari, vor să pună ordine în haosul discursiv produs *de lege lata*. Discursul doctrinal este ineluctabil, el materializând prin definiție textul *despre* drept, iar nu unul *de* drept.

Dreptul contemporan – pe care îl trăim și îl comentăm ori aplicăm astăzi – *este* un text juridic special despre exigențele organizării unui fragment social. Discursul juridic este stabilit în scris, iar referințele la un alt drept decât cel cuprins textual sunt fie naive, fie marginale intelectual. Micșorarea dreptului la lege, la litera ei – la discursul scris, tipărit, publicat și prezumat citit deja de toți – este o realitate aproape plenară. Distincția dintre drept și lege există tehnic (și de-drept și în textele juridice), dar o ignorăm acum. De altfel, diferența obținută prin scăderea legii din drept e infimizezimală, pasionând o minoritate minusculă, și te poți astfel întreba dacă textul de lege ar mai avea efectiv vreun concurent juridic redutabil. Oricum, la textul-de-drept mai adăugăm și practica juridică, precum și cea judiciară care, la rândul lor, (aproape) în întregime se constituie într-un discurs ce prinde forma textuală. Aceste variațiuni de texte juridice ne captează atenția doar în calitatea lor certă de izvoare normative *formale*.

Prin urmare, nu ar fi foarte inexact să observăm că textul-de-drept e sinonim practic cu legea *lato sensu*, cu sursa formală și discursivă a normelor juridice. Toate legile se montează, articulând discursul-de-drept, ce frecvent ne este prezentat prin iluminarea valențelor sale practice, ca ordine juridică.

Înainte de a deveni o normă juridică, ea există ca text. Diferența dintre *text* și *discurs* nu este esențială aici și nici operațională, după cum efectele concrete ale normei ori valoarea sa nu sunt cercetate. Evident că și o sintagmă, și un cuvânt pot fi text, nefiind decât prin excepție un discurs propriu-zis, ci doar fragmente intelectuale ale acestuia, însă construcția textuală (ori verbală) a dreptului o vom lăsa pe mai târziu. Observând peisajul juridic contemporan, este acceptabilă premisa că dreptul este (și) un text-de-drept (*de lege lata*). Pozitivism de tip legalist. Ne gândim la trei argumente pentru a-l admite, formal și discursiv.

i. Orice viziune pozitivistă poate fi combătută, cu atât mai mult legalismul discursiv. O tehnică pură a dreptului are nevoie de o cercetare a literei legii pusă (*lex posita*), cuprinsă în textul actului (normativ). Actul e normativ indiferent de tipul de norme create – publice ori private; actul normativ – fie el lege sau contract – este suportul discursului juridic normativ a cărei aplicare are nevoie de citirea, înțelegerea și aplicarea regulii. Regulile juridice se pot afla și în altă parte decât în *instrumenta* normative, în în-scrisuri exprimând textul normei. A citi o lege nu semnifică a nimici sursele dreptului, ci a vedea și înțelege litera înfățișată *de lege lata*. Sursele alternative de drept, care refuză uneori să se exprime în scris, sunt covârșitor tot discursuri, iar practic le privim ca texte, ca discursuri în-scrise. Dreptul oral, cât mai există, rămâne un discurs-de-reglementare și se deosebește de textul-de-drept doar prin suportul fizic. A auzi și a citi sunt identice. Textul-de-drept desemnează, prin urmare, norma sau regula juridică, indiferent de tipul de discurs care o exteriorizează; a vorbi și a scrie sunt identice, pentru existența în drept a normei juridice. Toate acestea ar fi temeiuri ce să ne permită identificarea unui discurs-de-drept identic cu sine însuși, indiferent dacă e scris sau nu; prin urmare, simplu ar fi să folosim textul ca unitate de măsură

și expresie pentru regula juridică. Dacă aceasta există, ea există ca text-de-drept.

ii. Orice viziune pozitivistă poate fi combătută, cu atât mai mult legalismul discursiv. Bătălia crâncenă se dă însă pentru textul de lege. Acesta îndrumă, interzice și obligă oamenii, pentru că este text-de-drept. Lupta nu e textualistă decât în aparență, căci textul nu își sur-prinde subiectul. Acesta rămâne înafara textului, expulzat, conformându-i-se, indiferent dacă îl înțelege. Lupta textualistă ar fi un efort de interpretare, de stabilire a comportamentului exact comandat de norma-ca-text. Interpretarea textului nu e lingvistică, decât prin accident. Cercetarea gramaticală a unui text-de-lege este o metodă curentă, dar are numai valoare simbolică – de stabilire a semanticii textului – nu de măsurare a intensității deontice a textului-de-drept. Neînțelegerea textului ne plasează înafara lui, fără să-i evităm aplicarea. Dacă înțelegerea ar valora consimțământ, sigur aplicarea legii nu necesită comprehensiunea textului. De altfel, textele sunt înțelese cel mai bine de juriști, profesioniștii alonjelor discursive, a actelor adiționale la textul-de-drept. Majoritatea nu e compusă din juriști, iar aplicarea normei nu e condiționată de acceptare sau înțelegere. Cea din urmă e pendinte de citirea textului și refacerea sensului său aplicabil. Unde scrie? – prima întrebare. Ce vrea să spună textul? – a doua întrebare. Textul de lege înlesnește viața juridică prin predictibilitate, fără ca echivocul textual să o împiedice incomprehensibil.

iii. Orice viziune pozitivistă poate fi combătută, cu atât mai mult legalismul discursiv. Lupta este pentru sens, sensul e în text, textul e în lege. Cuvintele construiesc textul-de-drept ca un turn; babilon. Amestecul de sensuri în aceeași limbă, cea a textului, nu se lasă ușor descâlcit. Nu este vorba nici de semiotică, nici de vreo hermeneutică specială, ci de o luptă pentru

putere. Câștigă cine stabilește, redactează sau impune textul-despre-drept ce înglobează sensul practicabil social. Ultimul cuvânt scris juridic îl are astăzi *Casația*, textul acesteia fiind simultan de- și despre-drept. Sensurile alternativ propuse – până la reducția de realitate operată de *Casație* – nu sunt decât suplینitori de sens, în absența celui original căutat și re-găsit prin altul. Supleant de nomothet. Unanimitate ar fi de fiecare dată când se identifică sensul textului-de-drept cu cel deciptat prin analiză și judecat în ultimă instanță a fi astfel. Producția textului-despre-drept ține loc de text-de-drept când îl explică și apare din facultatea de judecată; nu comprehensiunea, ci competența materială ultimă decide substituirea textului-de-drept cu cel despre lege. Mecanismul și procedura de producere a adevăratului sens al legii nu e simplă chestiune de fapt, pendinte de facultatea de înțelegere și scriere a unui text, ci *de jure*. E nevoie de o autorizare *expressis verbis* ca textele să poată fi substituite, iar sensul să fie cel hotărât în textul-despre-drept. Altfel nu ar funcționa nicio curte (de casație ori constituțională) ca instituții supreme ale sensului stabilit *de jure*. Producția de adevăr juridic are în prealabil nevoie de o mașinărie de manufacturat sensuri textuale, prin elaborarea unui discurs despre *de lege lata*. Discursul juridic nu se emite la infinit, ci se oprește la sensul hotărât și ieșit din text în lumea multidimensională. Textul-de-drept are sensul care i se oferă. Legiuitorii suplینiți sunt uzurpați de locotenenții competenți material să ne spună despre drept? Discuția începe să epuizeze textul și să atragă în context dezbaterile despre legislativ, despre puterea de a genera norme și despre limitele interpretării, care devin uzurpatoare în măsura creativității lor normative. Bătălia se duce pentru tron, textul suportând orice.

Un discurs poate fi analizat și în sine, indiferent dacă e juridic sau nu. Prin urmare, se poate admite că discursul „juridique est la mise en œuvre de

la langue, par la parole, au service du droit³”. Dar, nu intenționam să instrumentalizăm limba ca vehicul al discursului sau să prezentăm textul-de-drept ca formă de expresie a comunicării juridice. Dreptul nu e un fapt de limbaj, ci o structură normativă, nu sintactică. Motiv pentru care metoda gramaticală pare doar una de cercetare a sensurilor cuvintelor considerate juridice pentru că sunt prinse într-un text-de-drept. Cu propunerile sale semantice specifice, lingvistica ar ocupa un loc instrumental, dar nu unul definitoriu, în cercetarea discursului-despre-drept, funcția sa diminuându-se la momentul analizei unui text-de-drept. Dreptul nu e simplă manipulare textuală, ci un ghid de acțiune eficientă social. Dreptul nu pare un experiment lingvistic, nici simplă tramă discursivă. Puterea dreptului nu (mai) constă în forța cuvintelor, în ascuțimea textelor, ci în eficiența socială a propriei sale autorități, în utilitatea sa politică. Sancțiunea și alternativa sa lexical edulcorată – remediul –, fără a uita de pedeapsa juridică propriu-zisă, toate, imprimă în social dreptul. El invadează societatea, fiind pragmatic și programatic politic. Asupra acestor aspecte majore tăcem aici. Ne captează atenția ideea că dreptul se prezintă ca discurs scris atunci când vorbim de norme juridice. De unde, „text juridic” nu e tocmai identic cu textul-de-drept. Pe ultimul îl reducem la dreptul-normă, adică la discursul care cuprinde regulile juridice concrete, text juridic putând fi chiar și un text-despre-drept. Astfel, pentru a marca această diferență, avem tendința firească de a comprima discursul-de-drept la textul-normă, la litera legii (oricare ar fi ea). Prin urmare, se poate admite că analiza textului-de-drept să fie una textualistă, fără să fie însă structuralistă ori postmodernă. Avansăm, primul pas l-am face încuviințând că discursul-de-drept este un text, o structură

---

³ G. CORNU – *Linguistique juridique*, ed. Montchrestien, Paris, 2005, p. 207.

normativă discursivă, nefiind însă exclusiv un simplu fapt de limbaj și comunicare, ci un eveniment social. Al doilea pas ar fi să punem în paranteză textul-despre-drept, cel care compune discursul explicativ al textului de lege (fapt).

Legea ca stare-de-text este un fapt. Norma ca text-de-drept devine un fapt social, forțându-ne să abandonăm palierul analizei textualiste a discursului juridic. Energiile legislative consumate, efectele produse ori promise social, precum și dezideratele ce înconjoară orice text-de-drept, nu ne mai permit să-l limităm la discursul juridic pe care îl exprimă. În definitiv, ignorarea evidenței că actul normativ e un text și tratarea lui utilitaristă este un reflex necondiționat al oricărui jurist, el fiind captivat de efecte-de-drept, iar nu de cercetări textuale ori lingvistice. Eșecul unui text-de-drept promite discursul-despre-drept. O normă juridică începe să intereseze ca fapt de limbaj atunci când e obscură, când sensul ei se despică și se întretaie cu rațiuni vecine și opace. Surprinși, memorăm că norma este (și) un text pe care trebuie să-l înțelegem, pentru a-l re-pune în funcția sa socială. Faptul interpretării sale lingvistice consolidează starea de fapt a textului-de-drept și îl expediază în juridic cu un anume sens. Un efort de interpretare rămâne un fapt, tratând norma ori regula ca un text (fizic), căruia i se promite o valoare semantică proprie și un efect juridic nou (meta-fizic). Orice interpretare juridică este doar un discurs-despre-drept. Rațiunea textului este să fie interpretat. Aparte, legi interpretative – textul-de-drept-conținând-textul-despre-drept.

„Interpretarea juridică” e un oximoron. „Contractele se interpretează după voința concordantă a părților, iar nu după sensul literal al termenilor⁴”.

---

⁴ Art. 1266 alin. (1) C.civ.

Dacă aceasta este regula-interdicție aplicabilă (ne-)înțelegerii normelor private, cu atât mai mult o asemenea regulă s-ar impune și la citirea normelor publice. Nu e locul aici să explicăm cum ar coexista „voința concordantă” cu discordanța volitivă a părților, nici cum se extrag din deosebiri asemănări, ci să marcăm locul textului în construcția acestei reguli de interpretare. Nu discutăm nici paradoxul interpretării volitive-non-literale a contractelor formale (autentice, tipizate, forțate ș.a.), ci doar funcția textului și puterea interpretului. Funcția textului pare aci una secundară; semantica este exilată cu tot cu textul-de-interpretat în afara textului-de-drept. Amintim că e vorba doar despre textul-de-drept materializând sursa formală a normei private (*înscrișul*), iar tipul acesta de normă îl dăm exemplu, justificat prin frecvența sa practică. Interpretarea lingvistică pare imposibilă fără un text, fără recursul la vocabular, la semantica și sintaxa descrise de gramatică; de unde, o asemenea interpretare gramaticală e una textualistă, iar singura caracteristică a discuției ar fi că acum ne referim la un text-de-drept convențional.

Contactul acestui tip de text convențional cu cel de lege se realizează în cel puțin două puncte: *înscrișul* și norma. *Înscrișul* este suportul sau chiar instrumentul textului-de-drept, un lucru (fapt) ce își câștigă unicitatea juridic-semantică prin efortul de interpretare – o putere *din fapt. Forma dat esse rei, in solemnibus*. Voluntarismul juridic comandă categoric se ignorăm o semantică ulterioară, căci voința inițială, nu litera, face dreptul (obiectiv, subiectiv – după caz). Însă investirea volițională cu sens – adică *in extremis* cu efecte juridice, a unui text-de-drept a eșuat din clipa contestării sale, a transformării sale în obiect de analiză textuală. Interpretarea voinței trebuie făcută textual, din moment ce voința inițial nomothetă⁵ e respinsă ca sursă-

---

⁵ Negarea inițială a voinței nomothete s-ar putea să fie cheia înțelegerii decăderii sale. O voință juridică care nu se impune evident și inițial este cel puțin ciobită în funcția sa de generator de

de-drept. Ulterior, este nevoie deci de limpezire, iar cercetarea textului e inevitabilă. Niciun voluntarism juridic nu exclude fățiș textualismul înțeles ca modalitate de pătrundere a sensurilor dosite în textul-de-drept. Voluntarismul convențional ar fi ținut să repudieze textualismul și interpretarea urmelor scrise. Interpretarea vine de la cel-de-al-treilea. Generic însă, puterea interpretului cum o cântărim? E absolută? Depinde de text.

Poate că alăturarea normei private de cea publică sugerează imperativul de a accentua originile voliționale ale celor două, nevoia de a despica sursa dreptului, pentru a o înțelege. Nu sondăm substanța volițională (sau nu) al unui text-de-drept, dar nici măcar raporturile stabilite între cele două tipuri de norme juridice. Din moment ce există norma, ea este un discurs (text), iar cercetarea textului acestui discurs ne promite câteva sensuri juridice, iar nu dezvăluirea originii sale. Abordând discursul juridic, nu ne dorim să reducem totul la text, ci să indicăm la final rolul și puterile textualismului. Perspectiva ne permite ca mijloacele folosite pentru analiza textualistă a unei legi să fie reutilizate și pentru inspecția discursului contractual, pe care nu o amânăm. Indiferențierea textelor-de-drept face ca ele să nu cuprindă subiectul lor generator, dar nici obiectul. Subiectul rămâne distinct, nefiind absorbit de text; structuralismul textual, care înghesuia totul înăuntrul textului, nu e cale și nici consecință a textualismului juridic. Cel din urmă e modest, prezintă normele (moderne) ca texte-de-drept, un obiect pe care încearcă să îl înțeleagă, fără a invada realitatea cu o textură narativă. Cel

---

efecte juridice și întoarsă la originea sa (de fapt). Interpretarea voinței nu se poate face decât după forma sa de expresie, ceea ce aduce dovada neputinței sale de-drept și a rămânerii ei în starea originară (fapt). O stare de fapt (interpretarea, textualistă sau nu) cum poate transforma o altă stare de fapt (voința contestată) într-o realitate de-drept?

puțin în lumea juridică, se pot depista și alte realități decât cele pur textuale (fapte). Lumea-ca-text e unidimensională; un discurs ce poate absorbi propriile sale sensurile narative fără rest și importanță în planul adâncimii. Vine un timp în care logocentrismul trebuie abandonat, observând adâncimea faptelor sociale și politice; acolo se promet sensurile esențiale ale dreptului, în rest, el e mai puțin. Epura juridică e logomahie.

Autorul textului-de-drept nu e chiar ostaticul textului. Cert, el trebuie să-l observe, odată discursul fiind public făcut, dar poate să (și) schimbe textul. Statul (autorul normei) are puțința de a modifica sau aneantiza textul-de-drept, operând din afara textului, nu din rețeaua textuală normativă sau de sens pe care el a creat-o. O schimbare discursivă vine din exteriorul textului direcționată înspre text. Textul-țintă. Generând texte-de-drept, autorul-nomothet nu poate rămâne complet în afara lor, căci la un moment dat, și el va fi subiectul lor. Se întâmplă astfel de îndată ce autorul își adresează textul. Monologând legislativ, autorul se transformă în supus al textului; o reflexivitate a normei. Sau, autorul textului devine ținut în realitatea-de-drept nu atât textuală, cât efectivă a mecanismelor și exigențelor democratice ale statului-de-drept. În acest context, chiar nomothetul devine supusul textului, acceptând imperative juridice irefutabile a căror textură textuală rămâne indiferentă. *Pacta sunt servanda*. Esențial, imperativele categorice ale statului de drept nu sunt (neapărat) textuale, iar cele cuprinse formal în discursul-de-drept nu sunt decât un memento *de lege lata*. Libertatea fiecăruia dintre noi nu este o creație textuală sau o realitate-de-discurs, ci ține de viața noastră care nu e text. În adâncime, dreptul încetează cu discursul. Dreptul-la-fericire. Obiectiv-subiectiv.

Destinatarul textului-de-drept poate fi ținut de text în realitate. Orice normă publică se adresează persoanelor, care vor fi prinse în raporturi

juridice concrete; pentru apariția acestora nu este suficient textul, ne mai trebuie și altceva (de fapt). Raporturile concrete de drept fiscal, administrativ, comercial etc. surprind subiecții, îi fac captivi, dar nu textului ci realității juridice, cea care conține și consecințele sociale descrise ori promise în text. Fenomenul se întâmplă identic și dacă textul-de-drept este unul privat; diferă doar consecințele sociale, autorii discursului fiind adesea omonimii subiecților din text. În privat, fiecare e liber să-și aleagă textul, pe care mai apoi și-l traduce în fapt cum îi reușește. Gradele de libertate caracterizează discursul juridic, valoare lor fiind eșalonată variabil. Libertatea și raporturile sociale de drept au evadat discursului, și indiferent de intensitatea lor sau consistența lor, ele pot înceta ca realități discursive; ele devin substanțial juridice când discursul de oprește. Miza textului-de-drept ar putea fi chiar exteriorul, realitatea nondiscursivă a textului-de. Semantica juridică se stabilește excentric discursiv. Debordând propriului discurs, dreptul ne ilustrează exact ce și cum poate face din realitate. Potențialitatea normativă e captivă textului, fiind o promisiune juridică. Împlinirea juridică e socială, non-textuală, și autonomă față de autorul textului-de-drept, depinzând de subiecți. Subiectul se află în subtext, în realitate, dar nicicum inclus în text. A treia dimensiune este cea a subiectivității juridice, refuzată oricărui textualism întemeietor sau interpretativ. Dreptul nu e ontologie (în-scrisă).

Subiecții riscă să cadă prizonierii textului-despre-drept? Poate e prea mult să vorbim acum de subiecți. Metatextul juridic are autor și mai puțin subiecți, oricine ar fi destinatarul discursului-despre-drept. Dacă nu normează nimic, textul-despre-drept nu se aplică (nici măcar) autorului, pentru că acesta nu devine subiect al unei norme necreate de propriul discurs. Motiv pentru care se și poate spune orice despre-drept. Cert, metadiscursul este un simplu text, el fiind analizabil ca orice narațiune, având vocații sociale

exact egale cu cele ale unei narațiuni (patriotice, de pildă). Discursul-despre-drept este continuu egal cu el însuși, aplatizat și unidimensional; un text care trebuie tratat ca atare, iar nu ca unul conceput să-și iasă din tipare, să creeze și adâncimi sociale relaționale, oricare ar fi valoarea sa ori emoția atașată. Aventura metatextuală juridică e una livrescă și explicativă, fiecare evadare e iluzorie, picarescă poate. Inclusiv metatextele juridice fundamentale rămân simple discursuri, surse uneori de inspirație pentru cei împuterniciți să facă texte-de-drept. Discursul-despre poate poseda o forță auctorială împrumutată fie *ad hominem* – de la autor, fie real – de la mijloacele dialecticii sale; nici un împrumut nu poate totuși suplini *imperiumul* textului-de-drept. Auctoritatea ar exclude chiar ideea de (alți) subiecți, implicând doar rolul de constructor de texte. Ceilalți ar fi doar publicul (cititor sau nu). Punerea în context, exactitățile semantice și mistica substituirii textului cu supra-scrierea sa marchează mereu soarta și capcanele metadiscursului juridic.

Glosatori și post-glosatori. Dreptul modern apare din comentarii, din supra-scriere, prin adunare de sensuri și aduceri la zi a unor vechi texte. Textul-presupus-de-drept e adnotat, glosat, încărcat cu noi sensuri, cuprinse de un alt text, și astfel este inventat dreptul. O comandă politică, se va spune. O tradiție scoasă la lumină, se va observa. Are importanță?! Drept roman adus la zi. Prezența comentariului e substanțială și suprapusă textului-obiect inițial, unul deja neînsuflețit la momentul glosei. Legitimitatea ansamblului textual (glosă+) este furnizată de contextul istoric, de imperiul curiozității și al nevoii de justificare a acțiunii politice, civile, dar fără supra-scriere nu se întâmpla nimic. Călugări și monarhi. Dreptul bizantin era cercul discursiv mult prea lărgit prin lucrarea veacurilor; text-de-drept vlăguit. Glosând, expiratul text-de-drept se re-face, își re-vine și devine el însuși datorită

textului-despre-sine (glosa); astfel se re-scrie o nouă lege, text înviat. Lămurirea suprascrisă în glosă trage la lumină litera moartă; suprascrierea asigură (doar) legitimitatea noului text-de-drept. Inel discursiv închis acum, glosa devenind rațiunea textului-de-drept. În lipsă de nomothet – de voință autonomă și eficientă –, soluția găsită a fost una textualistă eteronomă: se re-ia textul (deja mort) și se re-scrie (ceva de-spre el). Rezultatul discursiv ar evidenția două texte distincte, însă efectul este unic și exemplar: textul-explicație devine chiar textul-de-drept; din două, unul. Iată pe scurt resurrecția (istorică a) unui drept-încleștat-în-text. Glosa era o digresiune explicativă, iar învățătura des-prinsă din glosare, la care poate nu subscriem, se vedește trainică. Și astăzi discursul-despre-drept tinde să ia locul textului de lege, cu ignorarea evidenței distincției dintre cele două (obiecte), a faptului că nu comentariul face dreptul; din două, una e legea. Cărțile despre drept nu sunt dreptul. Palimpsest juridic.

Legitimiteate inventată. O lege regăsită simultan prin comentariile unui drept inexistent, iată scopul glosei. Glosa este exemplul de textualism juridic extrem, care bricolează intertextual dreptul (promis). Dexteritatea interpretativă și eficiența textuală ce permit discursiv cuvintelor să fie de-drept ar fi trebuit să ne avertizeze de pericol – puterile textului devin nemărginite. Legitimiteatea nu se trage din cuvânt, nu șade în text. Limite.

„Putem justifica conexiunea între drept și cultură prin aceea că, în sens larg, dreptul este, probabil, una dintre cele mai puternice practici sociale semnificative, unul dintre cele mai bine caracterizate moduri de a fi în lume. Dreptul este, firește, un mod distinct de a imagina realitatea, o interpretare singulară a acesteia, un «actor cultural» instituționalizat, ai cărui diverși agenți [...] produc, ordonează și sistematizează sensul. Dreptul spune ceva despre comunitatea dată, după cum comunitățile produc și exprimă, prin ele

însele, dreptul. În această perspectivă, dreptul produce (și este produs de) cultură, *bref*, este un «obiect de cultură»⁶.

Textul-de-drept își întâlnește limita interpretativă când devine stare juridică, consecință și efect al practicilor sociale, producând o undă culturală de intensitate foarte variabilă. Textul se întoarce astfel către autorul său, care va trebui să îi stabilească (și) durata. Semantica juridică nu aparține doar discursului, ci debordează textual, întinzându-și exemplul și forța în perimetre descrise geografic, istoric. Textul în timp al legii și în hotarele sale politice se destramă, absorbit fiind din momentul înregistrării consecințelor sale sociale în acestea. Textul se resoarbe ca realitate nondiscursivă. Descrierea acestor efecte sociale ar compune o narațiune, uneori juridică și poate surprinsă într-un discurs chiar textual, dar nu într-un text-de-drept. Discursul despre drept poate fi juridic, dar practic abundă frecvent discursurile jurnalistice, politice ori economice despre o anumită stare juridică. Relatarea speței, a stării juridice concrete, nu este doar de resortul juridicului, adică instrumentalizat exclusiv printr-un text-despre-drept. Cel din urmă este de fapt rezervat profesioniștilor; ceilalți iau contact cu ceea ce s-a întâmplat juridic prin mijloace discursive din cele mai variate. E o probă că textul de lege inspiră – prin modelul discursiv propus – efecte narative diverse, dar și consecințe fără textură discursivă. Însărăcirea datornicului X executat, lipsirea lui Z de libertate ori de exercițiul unor drepturi, prefectul județului Sălaj și primarul din Simeria ș.a. nu sunt realități textuale, ci consistența socială a dreptului. Textul-de-drept prezintă un mare avantaj, fiind un reper, după cum enunță ceea ce ar fi dreptul; unde scrie. *Scripta manent*. Textul e sigur, deci; el fiind simultan o resursă și o înfățișare concretă a juridicului.

---

⁶ R. BERCEA – *Drept-Cultură in* R. BERCEA, A. MERCESCU – *O scurtă introducere în drept*, ed. Humanitas, București, 2018, p. 160.

Să ignorăm textul-de-drept și să privim peste marginile sale discursive; acum dreptul ni se prezintă simultan ca prea-de-tot și imposibil de definit. Dreptul se contractă într-un produs cultural cu dată certă, care există ca practică socială efectivă, o stare juridică, nu un simplu produs-cauză livresc. Dreptul efectiv încetează să mai fie discurs. Pentru juriști, dimensiunea culturală a juridicului e mai puțin pasionantă, dacă nu de-a dreptul ignorată; pentru ceilalți, dreptul e înțeles nu ca discurs, ci ca urmări și însemne sociale, personale și economice – judecate într-o cheie morală, nejuridică. Socialul nu pare foarte juridic pentru profani – terți surprinși în afara discursului, iar impresia lăsată de-drept acestora se cântărește fără conținut juridic.

Acceptarea ideii că fenomenul juridic ar putea fi restrâns analitic la un discurs tehnic, pentru a fi apoi studiat ca text-de-drept, ne-ar îngădui o abordare textualistă și crearea de intertextualități distincte, cu topice diferite și funcții aparte. Un câștig ar mai fi și ilustrarea discursului întemeietor de obiecte juridice (*res*). Astfel, am fi îndemnați să evidențiem distinct textele-despre-drept, ele aglutinând într-un metadiscurs juridic și livrând sensurile promise dar nu întotdeauna și prezente în textul-de-drept. Un text are un sens singular doar când nu are niciunul juridic. Segregarea diferitelor specii de texte juridice – după cum sunt *de ori despre* drept – ar promite conturarea poate mai precisă a realităților netextuale existente deja în lumea juridică. Metadiscursul juridic produce normativism – în forme și grade diferite de pozitivism (legalist sau nu) –, rătăcit fiind în excursia după identificarea fundamentelor semanticii și a puterii de-drept. Textualismul pare un paspartu de desferecare a textelor-de-drept, după ce acceptăm că juridicul conține și un discurs normativ, iar nu unul pur narativ. Efortul lingvisticii este să arunce punți, adică să facă juridic acceptabil un metadiscurs textualist.

Vocabularul ar trebui pus deoparte, adică încredințat lingvisticii juridice, iar acesta ne apare deja ca o punte, deși sensurile de-drept stau mai degrabă în acțiune decât în cuvinte (puține și fungibile).